

УДК 746.3

Леся Савка, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ВІДРОДЖЕННЯ НИЗИНКОВИХ ВІЗЕРУНКІВ

У статті висвітлюється пошуково-творча діяльність викладачів та студентів кафедри декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну ДДПУ імені Івана Франка та її значення для збереження українського вишивального мистецтва.

Ключові слова: вишивка, традиційне мистецтво, техніка рахункових швів.

Актуальність проблеми. Необхідність використання декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема автентичної народної вишивки, у вихованні молоді цілком відповідає завданням сучасної національної школи. Вивчення та дослідження української вишивки як традиційного та найпоширенішого на території України виду народного мистецтва сприяє не тільки стимулюванню інтересів, формуванню естетичних смаків, розвитку творчого мислення, спеціальних умінь та навичок, а й прилученню учнівської молоді до народних традицій, естетичного освоєння підвалин національної культури, прищепленню любові та шани до цього самобутнього виду народної творчості.

Зважаючи на те, що сьогодні є достатня кількість програм для вивчення української народної вишивки як на уроках обслуговуючої праці, так і у позаурочний час, усе ж відчувається недостатнє дидактичне забезпечення цих занять. Зокрема, це стосується пошуку та обробки автентичних зразків народної вишивки різних регіонів.

Сьогодні значна кількість стародавніх зразків вишивки вивезена за кордон і майже втрачена для нас, інша частина зберігається у приватних колекціях шанувальників народного мистецтва. Одночасно, мало хто з учителів має можливість працювати у музеях над відтворенням автентичних візерунків. Це потребує багато часу, коштів та зусиль. Тому для оновлення змісту викладання української народної вишивки на уроках обслуговуючої праці виникла нагальна потреба обміну напрацьованою інформацією.

Аналіз основних досліджень. На жаль, у методично-педагогічній літературі практично не відображено схем-візерунків низинкової вишивки. Серед дослідників вишивки Гуцульщини та Поділля, де вона на сьогоднішній день збереглася найкраще, можна назвати Ірину Свйонтек,

Євдокію Сороханюк. Через незначний наклад видань цих авторів матеріали досліджень не стали доступними для пересічного читача.

Метою статті є висвітлення пошуково-творчої діяльності викладачів та студентів кафедри декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну ДДПУ імені Івана Франка, визначення вагомого внеску у збереження традиційного та розвиток сучасного мистецтва народної вишивки.

Виклад основного матеріалу. Звернення до національних скарбів є одним із головних засобів нашого етнічного самозбереження. У творах декоративно-ужиткового мистецтва закладений значний художньо-творчий потенціал, нехтування яким, як свідчить досвід попередніх десятиліть, руйнує народну культуру, збіднює духовність суспільства й окремої особистості. Зневажливе ставлення до національної культури, пам'яті народу призводить до занепаду культури, відтак і до знищення нації. А майбутні громадяни нашої незалежної держави повинні бути національно зорієнтованими, творчо збагаченими, художньо активними особистостями. Сприяти цьому повинна відповідна система навчання та виховання дітей і молоді. Саме вчителі трудового навчання мають максимальні можливості створення оптимального середовища для існування й розвитку традиційної культури, збереження народної спадщини та передачі її наступним поколінням.

Донедавна вивчення і поширення традиційного мистецтва здійснювалося стихійно, бо в умовах жорсткої централізації суспільства це вважалося проявами націоналізму. Таке ставлення до народного мистецтва стало причиною майже повної відсутності фахівців з виховання молоді на національних традиціях. Сьогодення вимагає від майбутніх учителів трудового навчання при оволодінні декоративно-ужитковим мистецтвом рівноцінного засвоєння художнього, культурного

та історико-соціологічного аспектів. Адже підвищення інтересу учнів до народного мистецтва, звичаїв, обрядів, традицій значною мірою залежить від фахової підготовки вчителів.

Вишивка найбільш розповсюджена і найяскравіше характеризує естетичні здібності народу та його відчуття краси. Мистецтво вишивки, як і вся народна творчість, є віддзеркаленням духу українського народу. Його мудрість вклала у свої творіння найніжніші почуття душі, глибинну філософську думку, що відображалися на полотні символами.

Вишивка – це не тільки майстерне творіння золотих рук народних умільців, а й скарбниця вірувань, звичаїв, обрядів, духовних устремлень, інтелекту українського народу. Історією визначена роль вишивки в духовному житті людини, створенні естетичного середовища у праці, відпочинку, святкуванні. Вишиті одяг, рушники, занавіси, які організовують інтер'єр житлових і ритуальних споруд, супроводжують свята, обряди, несуть у собі не тільки матеріально-практичну, а й духовно-естетичну функції. З давніх-давен і до сьогодні вишивка виступає естетичним духовним самовираженням народу, його моральним етикетом, утвердженням краси земного життя.

Українська народна вишивка, як й інші види традиційного декоративно-ужиткового мистецтва, сприяє вихованню у підростаючого покоління національних почуттів, переосмислення надбань світової культури, виводить їх з орбіти меншовартості й провінційності на шлях усвідомлення справжніх національних цінностей. У процесі вивчення української народної вишивки прищеплюється любов до народної творчості, розуміння її художньої цінності і необхідності бережливого ставлення до неї, бажання самому розвивати народні художні традиції. Вивчення української народної вишивки сприяє розвитку творчого мислення і художніх здібностей учнів, вихованню загальної естетичної культури, формуванню смаків на основі глибокого розуміння традиційного народного вишивального мистецтва, поширенню самоосвіти. Художньо-виражальне багатство української вишивки не має рівного у світі. Будучи результатом духовно-матеріальної культури багатьох поколінь, вишивка охоплює сферу знань, уподобань, поглядів, звичаїв, обрядів і естетичних переконань українського народу. Через складну систему орнаменту й колористики вишивка передає, часто в закодованому вигляді, важливі аспекти світосприйняття українського народу. Вишиті рушники, оздоблений вишивкою одяг, – це віхи в

житті кожного українця, вони мають значне національне, образно-символьне, а тому й виховне значення. Власний досвід переконує, що більшість людей, а особливо учнівська молодь, навіть не уявляють собі, яка багата палітра української народної вишивки. Через відсутність автентичних зразків вишивки, те, що пропонують нам у художніх салонах, неймовірно еклектичне, нафантазоване, перекручене. Практично неможливо зустріти знамениті городоцькі шви у Городку, яворівські – у Яворові, борщівські – у Борщові. Переважно зустрічаємося зі “суцільним мистецьким суржилом”. Творці цих низькохудожніх виробів навіть не замислюються над тим, що їх локальна вишивка неповторна в цілому світі, і саме її, передовсім, необхідно збагачувати, розвивати і пропагувати. Кожна вишита річ повинна зберігати архаїчні риси, що ґрунтуються на традиційній орнаментиці та колірній гамі.

Понад сто швів нараховуємо в українській народній вишивці. До найдавніших належать зволікання, занизування, низина, кучеряві, кручені шви, різновиди гладі. На початку XIX ст. з'явився в Україні шов “хрестик”. Народ швидко прийняв цю нескладну технологію, яка витіснила з побуту давні складніші техніки.

По всій Україні, окрім хрестика, гладі, не знають жодних інших швів. До того ж кольорова гама дуже викривлена, одну техніку замінюють іншою (найчастіше на хрестик), а це не сприяє збереженню стилю, руйнує класичну ніжність твору, порушує закони вишивки. З плином часу байдужі людські душі до збереження і продовження життя всіх стилів народної вишивки. Ми повинні прищеплювати нащадкам знання та любов до рідної вишивки, не тільки цінувати надбання попередніх поколінь, а й навчитися любити кожну ниточку, кожний колір.

Найдавнішими техніками вишивання вважаються техніки рахункових швів. До цієї групи входять і низинкові техніки, які до XVII ст. переважали у народній вишивці на всій території України.

Нині більшість схем чудових низинкових візерунків зберігається у приватних колекціях вишивальниць. Щоб зробити їх доступними для ширшого кола шанувальників вишивального мистецтва, вчителів, учнів, викладачами та студентами кафедри декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну ДДПУ імені Івана Франка було зібрано відповідний мистецький матеріал. Виконуючи курсові роботи з декоративно-ужиткового мистецтва, студенти відшукують стародавні візерунки певного

регіону, вивчають їх, описують, прослідковують зв'язок із візерунками сусідніх регіонів, розробляють композиційні схеми сучасних виробів та відтворюють їх у матеріалі. Так акумулюється унікальна мистецька інформація з відродження та вивчення традиційної народної вишивки.

У результаті такої роботи було видано два збірники орнаментів низинкової вишивки [3, 4]. Посібники містять зразки візерунків, виконаних у техніці "низинка", які можна використати для оздоблення жіночих та чоловічих сорочок, рушників, сервет, доріжок тощо. Зображення кожного візерунка подано з лицевого та виворітного боків та виконано його схему вишивання. Обидві сторони низинкових вишивок дозволяють продемонструвати мистецтво полотняної графіки, служать найкращими зразками орнаментальних композицій вишивок. Подання візерунків з лицевого та виворітного боків дозволяє чітко уявити собі, як цей візерунок буде лягати на полотно, а схема виконання спрощує процес вишивання. Схеми виконання дозволяють прорахувати кількість ниток, яка буде покриватися візерунком, що дозволяє наперед правильно розрахувати полотно тканини при створенні композиції.

Кольорове заповнення може бути традиційним або зміненим для кращого поєднання вишитих речей із сучасним інтер'єром.

Подані у посібниках [3, 4] матеріали можуть бути використані при підготовці студентів відповідного профілю, вчителями трудового

навчання та керівниками гуртків позашкільних закладів, орнаменталістами, етнодизайнерами та любителями української вишивки.

Посібник Л.В. Савка, О.П. Сидор Низинкові візерунки: Альбом орнаментів [3] було представлено на XII конкурсі ім. Мирона Утриска в м. Турка, а його авторів нагороджено дипломом I ступеня.

Висловлюємо щирі подяку заслуженому майстру декоративно-ужиткового мистецтва України Мирославі Петрівні Кот за надану допомогу при створенні альбомів. Збережені нею матеріали важливі для сучасних розробок нових наукових концепцій комплексного дослідження духовно-мистецької культури українського народу.

1. Гуцульські вишивки Карпат. Мистецтво орнаменту (Івано-Франківщина) / Ірина Свійонтек. – Том 2. – Ч. 1. – 2005. – 285 с.

2. Дяків Оніл Таня. Українські стіби. – Філадельфія, 1984. – 158 с.

3. Савка Л.В., Мецан Т.В., Сенів І.В. Забуті візерунки: Альбом орнаментів. – Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2008. – 90 с.

4. Савка Л.В., Сидор О.П. Низинкові візерунки: Альбом орнаментів. – Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2007. – 98 с.

5. Сороханюк Євдокія. Гуцульщина в низинці. Пенсокен. – Н.-Дж., США, 2002. – 284 с.

6. Українське народне вишивання: Навч. посібник / К.Р. Сусак, Н.А. Стеф'юк. – К.: Наук. світ, 2006. – 281 с.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2008.

Джерела мудрості

“В українських родинах рушник завжди був серед найважливіших сімейних набутків”.

“Вишитий або тканий рушник – як місток до наших дум від часів недавніх і до легких

М. Чубна

